

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2023-12/2

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2023

Бош мухаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош мухаррир ўринбосари:

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Тахрир хайати:

*Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.
Абдуллаева Муборак Махмусовна, б.ф.д., проф.
Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович,
т.ф.д., проф.
Агзамова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф.
Аимбетов Нагмет Каллиевич, и.ф.д., акад.
Аметов Якуб Идрисович, д.б.н., проф.
Бабаджанов Хушнуд, ф.ф.н., проф.
Бобожонова Сайёра Хушнудовна, б.ф.н., доц.
Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.
Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф.
Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., к.и.х.
Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.
Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.
Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.
Исмаилов Исҳақжон Отабаевич, ф.ф.н., доц.
Жуманиёзов Зоҳид Отабаевич, ф.ф.н., доц.
Жуманов Мурат Арепбаевич, д.б.н., проф.
Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф.
Каримов Улғубек Темирбаевич, DSc
Курбанбаев Илҳом Жуманазарович, б.ф.д., проф.
Курбанова Саида Бекчановна, ф.ф.н., доц.
Қутлиев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д.
Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф.
Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.
Махмудов Рауфжон Баходирович, ф.ф.д., к.и.х.
Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.
Мирзаева Гулнара Саидарифовна, б.ф.д.*

*Пазилов Абдуваеит, б.ф.д., проф.
Раззақова Сурайё Раззоқовна, к.ф.ф.д., доц.
Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.
Рахимов Матназар Шомуротович, б.ф.д.,
проф.
Рахимова Гўзал Юлдашовна, ф.ф.ф.д., доц.
Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.
Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.
Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф.
Сапарбаева Гуландам Машиариповна, ф.ф.ф.д.
Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.
Сафаров Алишер Каримджанович, б.ф.д., доц.
Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.
Сотилов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф.
Тожибаев Комилжон Шаробитдинович,
б.ф.д., академик
Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф.
Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.
Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.
Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.
Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.
Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., проф.
Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.
Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.
Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.
Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.
Худайберганаева Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д.
Худойберганаев Ойбек Икромович, PhD, к.и.х.*

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№12/2 (109), Хоразм Маъмун академияси, 2023 й. — 306 б. — Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими — Хоразм Маъмун академияси

МУНДАРИЖА
ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Alikulov A.T. O‘zbekistonda individual investorlarning faoliyatining nazariy va tashkiliy jihatlar	6
Allayarova M.Q., Joniqulov B.R. Sirdaryo viloyati iqtisodiyotini “ilg‘or innovatsiyalar hududi”ga aylantirish yo‘llari	9
Asqarova N.I. Mintaqalarda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ishlab chiqarish faoliyatini tarkibiy baholash	12
Axmedova N.A. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida kichik biznes subyektlari investitsiyalarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirish	15
Azimova H.E. Iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb etishning ahamiyati	18
Bakaeva M.A. Budjet va soliq siyosati orqali milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni rag‘batlantirishni takomillashtirish	21
Chulliyev S.R. O‘zbekistonda venchur kapitali shakllanishi va uning institutsional asoslari	26
Erejepova B.A. Maishiy xizmatlar sifati va uni aniqlash mezonlari	29
Ergashev A.A. Iqtisodiyotda turizm sohasini innovatsion rivojlantirish yo‘llari	32
Eshonkulov A.K. Adapting global cash flow standards to uzbekistan conditions: challenges and prospects	34
Isaqova Z.M. Loyiha boshqaruvi standartlarining davlat xizmati samaradorligini oshirishdagi o‘rni va ahamiyati	37
Iskandarov A. The role of insurance mechanisms in reducing agricultural risks	40
Jumayev R.Ch. Suv xo‘jaligi kompleksini boshqarishni tashkil qilish va uning sug‘oriladigan yerlardan foydalanish tizimini tartibga solish ta’siri	43
Jumayeva G.J. Qishloq xo‘jaligi korxonalari xo‘jalik faoliyati tahlilida ekonometrik modellashtirishning ilmiy-nazariy asoslari	47
Khusniddinov N. Enhancing investment attractiveness in the tourism sector through strategic financing	50
Kurbaniyazov Sh.K. Korporativ boshqaruvni joriy etish mexanizmini takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish	53
Mamajonova G.O. Korxonalarda ishlab chiqarish quvvatlaridan foydalanishni oqilona tashkil etish masalalari	55
Mamajonova S.V., Boboqulov O.Yu. Mamlakatimizda innovatsion klasterlarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari	59
Mambetkarimov S.M. Mamlakatning iqtisodiy xavfsizligi sharoitida yashirin iqtisodiyot darajasini baholash usullarining xususiyatlari	61
Masharipov X. Mintaqada turizm xizmatlari eksportini asosiy yo‘nalishlari	65
Matyakubov U.R. “Yashil” iqtisodiyotni rivojlantirishda ekologik marketingni o‘rni	69
Muradullayeva N.D. Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko‘rsatish korxonalari faoliyatini samarali boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirishning o‘ziga xos xususiyatlari	74
Murtazayev N.R. O‘zbekiston iqtisodiyotida sug‘urta faoliyatining tutgan o‘rni	77
Narmamatov I.B. Zamonaviy to‘lov tizimidagi innovatsiyalar va ularning qiyosiy tavsifi	80
Navruz-zoda L.B. Methodological approaches to assessment of entrepreneurial ability	83
Navruzov D.I. Aksiyadorlik jamiyatida kuzatuv kengashining boshqaruv samaradorligini oshirish yo‘llari	87
Nosirov B. Qishloq xo‘jaligida innovatsion usullarda mahsulot sifatini oshirishning samaradorlikka ta’siri	90
Olimjonova G. O‘zbekiston Respublikasida meva-sabzavot mahsulotlari eksporti salohiyatini iqtisodiy-statistik tahlili	94
Olimova N.X. O‘zbekiston korxonalarida import o‘rnini bosuvchi ishlab chiqarishga asoslangan sanoat siyosatining amalga oshirilishi	96

Omanov R.F. Boshqaruv va moliyaviy hisobni raqamlashtirish istiqbollari	102
Omanov R. Unlocking prosperity: strategic financial levers for enterprise resilience and stability	106
Oromidinov M. Strategies for strengthening internal auditing in Uzbekistan's commercial banks	110
Quliev N.H. Korporativ boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari va undan tijorat banklari faoliyatida foydalanish	112
Rajabova M.A. Iste'molchilarning afzalliklarini tahlil qilishda marketing tadqiqotlari va xizmatlaridan foydalanish samaradorligi	116
Rakhimova S.M. Basing and forecasting the priorities for the introduction of innovative medical services in the region	120
Raxmonova B.S. Yong'oqchilik sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar natijalari	124
Safarov Sh.I. Organizational-economic foundations and specific aspects of the approach based on 7internal rating in the assessment of credit collateral	126
Saidova F.K., Buranov D. Qishloq xo'jaligi tarmoqlarida bozor infratuzilmasini rivojlantirish yo'llari va xususiyatlari	129
Sattarova D.D. Possibilites of efectiva use of activities of islamic finance organizations in Uzbekistan	133
Shamsiyeva Yu.O. Tijorat banklarida xizmatlarni raqamlashtirish va taransformatsiya jarayonlarini takomillashtirish yo'llari	138
Shokirova D.O. Davlat qarzi va uning salbiy oqibatlar	141
Sobirova F.I., To'lanov D. Qishloq xo'jaligida mehnat munosabatlarini takomillashtirishning xorijiy tajribalari	144
Sobirova M.H. Meva-sabzavot kooperatsiyalarining tashkil etilishi, hozirgi holati va samaradorlik ko'rsatkichlarining tahlili	148
Sotvoldiyev N.N. Sanoat korxonalarini tijorat banklari tomonidan kreditlash bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi	151
Tadjiyev B.U. Tadbirkor va tadbirkorlik qobiliyatiga zamonaviy qarashlar	156
Xamrayeva S.N. Hududlarning barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlashda xorijiy mamlakatlar tajribasidan foydalanish	162
Yuldosheva Sh.A. Uy-joy kommunal xo'jaliklarida servis xizmatlarini tashkil etishga oid xorij tajribasi	165
Zaylobitdinova H.X. Oliy ta'lim muassasalarining tijorat faoliyatini boshqarishda xorijiy tajribalardan foydalanish imkoniyatlari	168
Амиркулов Ш.О. Ўзбекистонда органик қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг назарий-илмий асослари	173
Артикова Ш.И. Хизмат кўрсатиш соҳасида иқтисодий самарадорликни баҳолашга услубий ёндашув	176
Асатуллаев Х.С. Иқтисодий ўсишга эришишда давлат фискал сиёсатининг ўрни	179
Джалилов Р.Х. Қўшилган қиймат солиғи ҳисобини такомиллаштириш масалалари	186
Жуманова В.А. Дунё мамлакатларида тиббий хизматлар бозорини ривожлантиришнинг илғор тажрибалари ва хусусиятлари	190
Имомов Р.Д. Лимон етиштиришда инновацион технологияларни жорий этиш асосида тармоқни ривожлантириш истикболлари	198
Исламова Т.Р. Роль образования в экономическом росте и развитии страны	201
Калимуллина Н. Курилиш соҳасида кичик бизнес ва хусусий тadbirkorlik қўллаб-қувватланишини социологик сўровномалар асосида эксперт баҳолаш	203
Кучкоров Г.Ф. Раскрытие экономической эффективности плодoовoщеводства	210
Мансуров М.А. Давлат бюджет назорати тизимини ривожлантириш йўналишлари	213
Маҳмудова Н.Б. Хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришга таъсир этувчи омиллар самарадорлигини эконометрик баҳолаш	217
Наврузов Д.И. “Ўзбекнефтгаз” АЖда кузатув кенгашининг ҳолатини баҳолаш ва унга таъсир қилувчи омилларни таҳлил қилиш	223

Наврозов Д.И. Ривожланган мамлакатлардаги компанияларда кузатув кенгашининг самарадорлигини аёллар ёрдамида истиқболга эришиш	227
Наврозов Д.И. Ривожланган мамлакатлардаги компанияларда кузатув кенгашининг самарадорлигини аниқлаш мезонлари	231
Наимов Ш. Анализ управления портфелем залогов в коммерческих банках	234
Олланазаров Б.Д. Туристик хизматлар соҳасида инновацияларни таснифлашнинг услубий жиҳатлари	237
Пулатова С.Ю. Совершенствование механизмов регионального развития культурного туризма	242
Равшанов А.Д. Қишлоқ хўжалигини барқарор ривожлантириш асосида мамлакат аҳолисининг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш йўллари	245
Равшанов А.Д. Қишлоқ хўжалигини “яшил иқтисодиёт” асосида барқарор ривожлантириш йўллари	248
Собиров Дж. Оптимизация финансирования корпоративного сектора узбекистана через рынок облигаций	251
Суюнова К.Б. Кластер инструменти орқали маркетинг бошқаруви ва туризмни ривожлантириш	254
Тоджимаматова М.Э. Исследование процесса антикризисного управления на предприятиях текстильной промышленности	257
Тожибоева Н. Пахта-тўқимачилик кластерлари ходимларини салоҳиятини бошқариш	260
Тожибоева Н. Корхоналарда ходимлар салоҳиятини бошқаришда ривожланган мамлакатлар тажрибаси	263
Турсунов Ш.Х., Искандаров А.М. Теоретические аспекты финансов домашних хозяйств	266
Убайдуллаев Т., Иброгимов Ш. Ишлаб чиқариш корхонасини бошқариш жараёнининг сифат менежменти тизими ва тамойиллари асосида такомиллаштириш	269
Утемуратов Р.Б. Ахборот технологияларини жорий этишда иқтисодий самарадорликни баҳолаш масалалари	272
Файзиева Н.Ш. Корхоналар иқтисодиётини ўрганишнинг зарурияти	276
Файзиева Н.Ш. Корхоналар фаолиятни самарали ташкил этиш	279
Файзиева Ш.Ш. Минтақалар ривожланишида эркин иқтисодий ҳудудларнинг ўрни ва хориж тажрибалари	281
Ҳасанова Ю.М. Ўзбекистон Республикасида хорижий инвестицияларни жалб этишнинг аҳамияти	285
Худойкулов Ҳ.А. Инвестиция фаоллигини оширишда банкларнинг роли	288
Шавқиев Э. Миллий иқтисодиётни саноатлаштиришга доир айрим масалалар	291
Шарипов К., Маткаримова И.А. Ялпи ички маҳсулотни ишлаб чиқариш ва харажатлар усуллари бўйича ҳисоблашни эконометрик моделлаштириш	295
Шеров А.Б. Олий таълим муассасаларини молиялаштиришда давлат бюджети маблағларининг тутган ўрни	301

Xorijiy investitsiyalarning milliy iqtisodiyotga keng miqyosda jalb etish o'tish davrining strategik va joriy vazifalarini hal etish zaruriyati bilan bog'liq. Ushbu vazifalarni bajarish natijasida o'tgan yillar davomida xorijiy investitsiyalarning o'sishi jadallashganligini ko'rishimiz mumkin.

Xulosa va takliflar. Xorijiy davlatlarda mamlakatimizda ishlab chiqarilayotgan, yoki ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish mumkin bo'lgan mahsulotlarga bo'lgan talabni o'rganish, bunday tovarlar bozorlariga kirib borish va raqobat qilish strategiyasini ishlab chiqish eksport qilinayotgan tovarlar sonini va mamlakatlar geografiyasini kengaytirishga imkon yaratadi. Xususan, tahliliy materiallar mazmuniga asoslanib quyidagi xulosa va takliflarni keltiramiz.

birinchidan, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlarining takomillashtirilib borilishi ijobiy natijani bermoqda. Uning sabablaridan biri xorijiy investitsiyalar bo'yicha qator afzalliklarning ya'ni ishlab chiqarishni joylashtirishning resurs, tabiiy-iqlimiy sharoitlarning etarlicligi, huquqiy asoslarning takomillashtirilganligi, davlat tomonidan beriladigan kafolat, imtiyozlarning muayyan talablar asosida oshirib borilayotganligini keltirish mumkin. Shu bilan bir qatorda potensial ravishdagi investitsiya salohiyatiga ba'zi hududlardagi xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda investitsiya infratuzilmasining etarlicha rivojlanmaganligi ta'sir etayotganligini ham ta'kidlash lozim.

Jahon bozorlarida korxonalarimiz mahsulotlarining raqobatbardoshligini ta'minlashda eksport qiluvchi korxonalarga mahsulot tayyorlash va sotish xarajatlarini kamaytirishda ko'maklashish, ularni tashqi bozor konyunkturasidagi o'zgarishlar, istiqbolli bozorlar, raqobatchilar to'g'risida olib borilgan tadqiqotlar natijalari bilan tanishtirib borish;

Natijada esa, mamlakatimizning ishlab shiqarishga zamonaviy texnika va texnologiyalarni joriy etib, eksportga mo'ljallangan mahsulotlarni ishlab shiqarishni rivojlantirish, import o'rnini bosuvchi tovar ishlab shiqarishni yo'lga qoyish va buning ushun xorijiy investitsiyalarni iqtisodiyotning ustivor sohalariga yo'naltirish va pirovardida aholining me'yordagi turmush darajasini ta'minlash imkonini yaratish yanada ko'payadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. 2022 yil 18.01.
2. Vaxobov A.V., Xajibakiyev Sh.X., Muminov N.G. "Xorijiy investitsiyalar" O'quv qo'llanma-T.: "Moliya" 2010. -324 b.
3. https://stat.uz/uz/?preview=1&option=com_dropfiles&format=&task=frontfile.download&catid=100&id=78&Itemid=1000000000000-O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi sayti.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining 2023-2025 yillarga mo'ljallangan investitsiya dasturini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori. 28.12.2022 yildagi PQ-459-sonli
5. O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. 2019 yil 25 dekabr.

UO'K 33

BUDJET VA SOLIQ SIYOSATI ORQALI MILLIY IQTISODIYOTGA XORIJIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISHNI RAG'BATLANTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH

M.A.Bakaeva, o'qituvchi, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Mazkur maqolada mamlakatimiz iqtisodiyotini isloh qilish, liberallashtirish va modernizatsiya qilish, iqtisodiyotdagi tarkibiy o'zgarishlarni yanada chuqurlashtirish, milliy iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiya faoliyatini faollashtirish, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni keng jalb etish, ulardan samarali foydalanish yuzasidan fikr-mulohazalar bildirilgan. Modernizatsiya, ishlab chiqarish, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish bo'yicha soliq imtiyozlari, berilgan iqtisodiyot tarmoqlari ro'yxati hamda ushbu tarmoqni yanada rivojlantirish bo'yicha taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: investitsiya faoliyati, investisiya muhiti, to'g'ridan-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalar, bojxona imtiyozlari, soliq imtiyozlari, diversifikatsiya, investitsiyalarni rag'batlantirish, moliyaviy rag'batlantirish.

Аннотация. В данной статье рассматриваются реформирование, либерализация и модернизация экономики нашей страны, дальнейшее углубление структурных изменений в

экономике, активизация инвестиционной деятельности в отраслях национальной экономики, широкое привлечение прямых иностранных инвестиций, эффективные от них комментарии по представлены вопросы использования. Представлены налоговые льготы для модернизации, производства, привлечения прямых иностранных инвестиций, перечень отраслей экономики с налоговыми льготами, а также предложения и рекомендации по дальнейшему развитию данного сектора.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, инвестиционный климат, прямые частные иностранные инвестиции, таможенные льготы, налоговые льготы, диверсификация, стимулирование инвестиций, финансовые стимулы.

Abstract. In this article, the reform, liberalization and modernization of our country's economy, further deepening of structural changes in the economy, activation of investment activities in the sectors of the national economy, wide attraction of foreign direct investments, effective from them comments on issues of use are presented. Tax incentives for modernization, production, attraction of foreign direct investment, a list of economic sectors with tax incentives and proposals and recommendations for further development of this sector are presented.

Keywords: investment activity, investment climate, private foreign direct investment, customs benefits, tax benefits, diversification, investment promotion, financial incentives.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hozirgi globallashuv jarayonining harakatlantiruvchi kuchlaridan biri bo'lib, zamonaviy jahon iqtisodiyoti rivojlanishining belgilovchi elementi bo'lib xizmat qiladi. Davlatning fiscal-soliq siyosati milliy iqtisodiyot tarmoqlarini mintaqaviy va global miqyosda qayta qurishga yordam beradi va shu bilan savdodan ko'ra milliy iqtisodiyotning jahon iqtisodiyotiga samaraliroq integratsiyalashuvini ta'minlaydi. Davlatning fiscal-soliq siyosati iqtisodiy o'sish va rivojlanish katalizatori bo'lib, o'tish davridagi iqtisodlarga nafaqat rivojlanishni moliyalashtirish, balki yangi texnologiyalar, yaxshi boshqaruv va xalqaro bozorlarga kirishni ham ta'minlaydi. Bundan tashqari, davlatning fiscal-soliq siyosati ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish tizimlarini bir-biri bilan birlashtiradi. Shunday qilib, davlatning fiscal-soliq siyosati o'tish davridagi iqtisodiyotni rivojlantirish va ularning jahon hamjamiyatiga jadal integratsiyalashuvida asosiy rol o'ynashi mumkin [1].

Bugun mamlakatimizni, birinchi navbatda, iqtisodiyotimizni isloh qilish, liberallashtirish va modernizatsiya qilish, uning tarkibiy tuzilmasini diversifikatsiya qilish yo'lidagi har tomonlama asosli va puxta o'ylangan yo'nalish inqirozlar va boshqa tahdidlarning salbiy oqibatlaridan himoya qiluvchi mustahkam to'siq bo'ladigan bardoshli va ishonchli himoya vositalari yaratildi.

Iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni yanada chuqurlashtirish, korxonalarning investitsiya faoliyatini faollashtirish, xorijiy investitsiyalar, birinchi navbatda, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar jalb etish va ulardan samarali foydalanish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik qayta jihozlash, kabi faoliyatlar amalga oshirilmoqda. Investitsiya faoliyati O'zbekiston Respublikasi iqtisodiy siyosatining eng muhim elementi hisoblanadi. Investitsion faoliyatni amalga oshirishda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning eng muhim tarkibiy qismlari takror ishlab chiqarish muammolari va davlatning barqaror iqtisodiy o'sishi masalalari, shuningdek, makroiqtisodiy tartibga solish jihatlari hisoblanadi.

O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekistonni rivojlantirish strategiyasi" [1] ning qator maqsadlarida mamlakatimizda investitsiya muhitini rivojlantirishga doir chora-tadbirlar belgilangan.

26-maqсад: Mamlakatimizda investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish, kelgusi besh yilda 120 milliard AQSH dollari, jumladan, 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni jalb etish choralari ko'rish.

Investitsiyalardan samarali foydalanish va eksport hajmini oshirishning "pastdan yuqoriga" tamoyiliga asoslangan yangi tizimini tashkil etish.

2026-yilgacha xorijiy va mahalliy investitsiyalarni jalb qilish strategiyasini amalga oshirish.

Davlat-xususiy sheriklik asosida energetika, transport, sog'liqni saqlash, ta'lim, ekologiya, kommunal xo'jaligi, suv xo'jaligi va boshqa sohalarga 14 milliard AQSH dollari miqdoridagi investitsiyalarni jalb etish.

Respublika hududlari va xorijiy davlatlarning ishbilarmon doiralari vakillari o'rtasida tashqi iqtisodiy aloqalarni o'rnatish, shu jumladan Sirdaryo viloyatining Xitoy Xalq Respublikasi, Surxondaryo viloyatining Rossiya Federatsiyasi, Jizzax viloyatining Hindistonning ishbilarmon doiralari bilan investitsiya va tashqi savdo aloqalarini rivojlantirish.

Surxondaryo viloyatida "Investorlarni qo'llab-quvvatlash markazi", Navoiy viloyatida Navoiy kon-metallurgiya kombinati tomonidan "Tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash markazi", har bir tumanda "Ilg'or loyihalar va injiniring markazi" hamda "Innovatsiya-texnologiya markazlari"ni tashkil etish, ularga amaliy yordam ko'rsatish orqali tadbirkorlarning har yili Toshkent shahrida "Toshkent xalqaro investitsiya forumi"ni o'tkazish.

27-maqсад: Iqtisodiyotda moliyaviy resurslarni ko'paytirish maqsadida kelgusi 5 yilda fond bozori aylanmasini 200 million AQSH dollaridan 7 milliard AQSH dollariga yetkazish.

Mamlakatimizda kapital harakatini bosqichma-bosqich liberallashtirish va yirik korxonalar va ulardagi ulushlarni, shu jumladan birja orqali xususiylashtirish.

Davlat ulushi bo'lgan tijorat banklarida transformatsiya jarayonlarini yakunlash, 2026-yil oxiriga qadar bank aktivlaridagi xususiy sektor ulushini 60 foizga yetkazish [3].

O'zbekistonning to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni iqtisodiyotga jalb qilishda bir qator muammolar ko'zda tashlanmoqda.

Birinchidan, mamlakatda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va rivojlantirish uchun to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ayniqsa aholi jon boshiga yuqori daromadga ega bo'lgan rivojlangan davlatlarning ulushi past foizda ekanligi.

Bu jarayonda mamlakatimizning investitsiyalarini jalb qilish uchun ulkan va foydalanilmagan salohiyatga ega. Masalan konchilik va turizm sohasi shular jumlasidandir.

Mamlakatimiz Markaziy Osiyoning markazida joylashgan, geografik joylashuvi strategik ahamiyatga ega, chunki u yirik bozorlarga, jumladan, Xitoy, Yevropa va Janubiy Osiyoga qulay chiqish imkonini beradi. YaIM hajmi bo'yicha O'zbekiston Markaziy Osiyoda (Qozog'istondan keyin) ikkinchi o'rinda turadi va aholi soni bo'yicha yetakchi o'rinni egallaydi. Biroq, yalpi ichki mahsulotga nisbatan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar oqimining ulushi Markaziy Osiyoda eng past ko'rsatkich bo'lib, aholi jon boshiga daromad darajasi o'xshash boshqa rivojlanayotgan mamlakatlarnikidan ancha past.

Markaziy Osiyo mamlakatlari bo'yicha o'rtacha ko'rsatkich bo'yicha aholi jon boshiga daromadi yuqori bo'lgan hamkor-davlatlardan olingan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar ulushi barcha olingan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar hajmining 87% ni, O'zbekistondagi o'xshash hamkorlardan to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar ulushi esa atigi 32% ni tashkil qiladi. Bu O'zbekistonning aholi jon boshiga daromadi yuqori bo'lgan mamlakatlardan qo'shimcha to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlaridan yetarli darajada foydalanilmayotganidan dalolat beradi. Yuqori daromadli mamlakatlardan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar rivojlangan mamlakatlar bozorlariga ilg'or texnologiyalar (ham texnik, ham institutsional) va marketing kanallarini olib kelishi mumkin, bu esa yangi bilimlar, o'rganish va innovatsiyalarning asosiy manbai bo'lishi mumkin. 2000-2022 yillarda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar o'rtacha yalpi ichki mahsulotning 0,6% dan oshganiga qaramasdan, 2017-2019 yillarda yalpi ichki mahsulotning 2,8 foizini tashkil etgan bo'lsa ham, bu ko'rsatkichlar hali ham bir qator boshqa taqqoslanadigan mamlakatlarnikidan past.

O'zbekistonga so'nggi o'ttiz yillikda to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar oqimining nisbatan pastligi O'zbekiston va boshqa taqqoslanadigan mamlakatlar o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni iqtisodiyotga jalb qilish bo'yicha farqni kengaytirdi.

2019-yil yakuniga ko'ra, O'zbekistonda to'plangan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar yalpi ichki mahsulotning atigi 17 foizini tashkil etdi, bu esa rivojlanayotgan mamlakatlarning barcha guruhlari orasida eng past ko'rsatkich va aholi jon boshiga to'g'ri keladigan daromadlari bir xil bo'lgan mamlakatlarga nisbatan sezilarli darajada pastdir [1].

Ta'kidlash joizki, istiqlol yillarida O'zbekistonda qulay sarmoyaviy muhit shakllantirilib, xorijiy investorlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish bo'yicha keng ko'lamli imtiyozlar, afzalliklar va kafolatlar tizimi qonuniy yo'lga qo'yilgan.

Natijada respublikada iqtisodiyotning yetakchi tarmoqlarida xorijiy sarmoyalar ishtirokida 4 ming 200 dan ortiq korxona tashkil etilib, muvaffaqiyatli faoliyat yuritmoqda. Yiliga 3,0 milliarddan ortiq to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar o'zlashtirilib, ular mamlakatimiz iqtisodiyotiga kiritilgan umumiy investitsiyalar hajmining 26,6 foizdan ortig'ini tashkil etadi. Bu xorijlik investorlarning respublika iqtisodiyotining barqarorligi va barkamolligiga, uni rivojlantirish istiqbollari qiziqishi va ishonchi ortib borayotganining yorqin dalilidir [3].

Yuridik shaxslar O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bilan belgilangan muddatda amalga oshirilgan to'g'ridan-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalar hajmiga qarab yer solig'i, mol-mulk solig'i va suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq to'lashdan ozod etiladi.

To'g'ridan-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxona soliq qonunchiligida nazarda tutilgan boshqa soliq imtiyozlaridan foydalanishga haqli [4].

Respublikamizda iqtisodiyotni liberallashtirish, uni tarkibiy o'zgartirish, islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha qator izchil ishlar amalga oshirilmoqda. Islohotlarning asosiy yo'nalishlari soliq tizimini shakllantirish va takomillashtirish bilan bog'liq bo'lib, uning asosiy maqsadi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar va davlat byudjeti o'rtasidagi majburiy to'lovlar bilan munosabatlariga erishishdir. Shu nuqtai nazardan, soliq siyosatini liberallashtirish bu boradagi taraqqiyotning kalitidir. Shu bois soliq siyosatini liberallashtirish mamlakatimiz taraqqiyotining muhim ustuvor yo'nalishi sifatida belgilanayotgani bejiz emas.

Jadval-1.

To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalar uchun soliq imtiyozlari [7]

Investitsiyalar miqdori	Imtiyozli davr	U quyidagilardan ozod qilinadi
0.3 million - 3 million	3 yil	Daromad solig'i. Mulk solig'i. Kichik biznes uchun yalpi soliq tushumlari
3 million - 10 million	5 yil	Xorijiy sarmoyador korxonalar o'z mulklarini import qilishlari uchun kamida 33%
10 milliondan ortiq	7 yil	Daromad solig'i

Xorijiy investorlar va xorijiy investitsiyalar ishtirokidagi korxonalarga soliq va bojxona imtiyozlari beriladi.

O'zbekiston Respublikasidagi barcha korxonalar uchun belgilangan bojxona va soliq imtiyozlaridan tashqari, to'g'ridan-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalarni jalb qiluvchi quyidagi iqtisodiyot tarmoqlari korxonalari uchun bir qator imtiyozlar mavjud:

1. Radioelektron sanoat mahsulotlari va kompyuter va hisoblash texnikasi uchun butlovchi qismlarni ishlab chiqarish.

2. Yengil sanoat

3. Ipakchilik sanoati

4. Qurilish materiallari sanoati

5. Parranda go'shti va tuxum yetishtirish

6. Oziq-ovqat sanoati

7. Sut va go'sht sanoati

8. Kimyo va farmatsevtika sanoati

Mazkur korxonalar daromad solig'i, mol-mulk solig'i, ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish va hududlarni obodonlashtirish solig'i, ekologiya solig'i, mikrofirmalar va kichik korxonalar uchun yagona soliq to'lovlarini, shuningdek, Respublika yo'l jamg'armasiga majburiy to'lovlarni to'lashdan ozod etildi.

Ko'rsatilgan soliq imtiyozlari to'g'ridan-to'g'ri xususiy xorijiy investitsiyalar quyidagi miqdorda jalb qilinganda taqdim etiladi:

- 300 ming AQSh dollaridan 3 million dollargacha, 3 yil muddatga;

- 3 mln. AQSH dollaridan 10 million dollargacha, 5 yil muddatga;

- 10 mln. AQSh dollaridan ortiq - 7 yilga.

Xorijiy investorlarga beriladigan qo'shimcha kafolatlar va himoya choralari O'zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan kafolatlar berish, investitsiya loyihalarini moliyalashtirishga ko'maklashish, alohida soliq va to'lovlar rejimini yaratish, loyihalarning amalga oshirilishi ustidan davlat monitoringi va qonun hujjatlariga muvofiq boshqa choralar ham qo'llaniladi [8].

Tahlillarga ko'ra, jahon mamlakatlarida sarmoya kiritishni rag'batlantiruvchi soliq imtiyozlarining 57 foizi aniq soha va tarmoqlar uchun qo'llanilgan [9].

Yuqoridagi tahliliy ma'lumotlarga asoslanib, quyidagi xulosalar chiqarish mumkin. O'zbekistonda mamlakatimiz iqtisodiyotini rivojlantirish maqsadida Prezidentimiz va hukumatimiz tomonidan xorijiy sarmoyalarni jalb etish, ularga turli soliq imtiyozlari belgilab berish bo'yicha qabul qilingan qarorlar asos qilib olingan. Ushbu imtiyozlardan tashqari, investitsiyalar hajmini yanada oshirish maqsadida tadqiqot natijalari asosida yana bir qator takliflarni taqdim etmoqchimiz:

Birinchidan, mamlakat hududlarining rivojlanish darajasidan kelib chiqib, orqada qolayotgan tarmoqlarni aniqlash va shu asosda milliy iqtisodiyotning qoloq tarmoqlariga investitsiyalarni jalb etish.

Masalan, respublikamiz hududlarida kompleks marketing tadqiqotlarini tashkil etish, hududlar, tumanlar va viloyatlar bo'yicha sarmoya jalb etish zarur bo'lgan tarmoq va tarmoqlarni aniqlash. Shu asosda turli imtiyozlar va moliyaviy yordamlar belgilash. Xorijiy investorlar uchun qulay investitsiya muhitini yaratish.

Ikkinchidan, tadqiqot va ishlanmalar uchun soliq imtiyozlari - tadqiqot va ishlanmalar bilan shug'ullanadigan kompaniyalar tadqiqot va ishlanmalar xarajatlarining 20 foizigacha soliq imtiyozlarini olishlari mumkin. Bu jarayonga xorijiy investorlarni ham jalb etish maqsadga muvofiqdir.

Mamlakatimizda fan va ta'lim sohasida qator muammolar mavjud. Fundamental loyihalar tanlovdan o'tishi qiyin, yoshlar bunga bormaydi, moddiy rag'bat yo'q. Moliyaviy rag'batlantirishga muhtoj bo'lgan ilmiy va ta'lim sohalarini aniqlash: masalan, tog'-kon sanoati, yashil iqtisodiyotni rivojlantirish, turizm infratuzilmasini, toza ichimlik suvi manbalarini rivojlantirish kabi fundamental, innovatsion va amaliy loyihalarga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va turli loyihalarni amalga oshirish hamda shu tarmoqlarga turli jozibador soliq imtiyozlarini amalda qo'llash.

Uchinchidan, mamlakatimizda bir qator jabhalarda ekologik muammolar mavjud, masalan, makroiqtisodiyot va hududiy tadqiqotlar instituti mutaxassisleri O'zbekistonda shaharlarning kengayishi va uning atrof-muhitga ta'sirini tahlil qildilar. Unga ko'ra, eng ko'p uylar Samarqand, Qashqadaryo, Buxoro viloyatlari va Toshkent shahrida 2017-2021-yillarda qurilgan. Natijada, ayrim shaharlarda yashillik 37 foizigacha kamaydi. Shu munosabat bilan atrof-muhitni muhofaza qilishga g'amxo'rlik qilayotgan korxonalarga mamlakat tomonidan ekologik soliq imtiyozlari berilishi va buning natijasida ular ekologik xarajatlarning 30 foizigacha soliq imtiyozlarini olishlari mumkin. Mamlakatimizda ekologiya va yashil iqtisodiyot bo'yicha chuqur bilimga ega mutaxassislar yetishmasligi sababli ushbu muammoli mavzuni o'rganish va rivojlantirishga xorijiy mutaxassislarni jalb etish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. <https://www.imf.org/external/np/eu2/kyrgyz/pdf/isayev.pdf>
2. https://president.uz/oz/pages/view/strategy?menu_id=144
3. https://president.uz/oz/pages/view/strategy?menu_id=144
4. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099515108112240110/pdf.pdf>
5. <https://lex.uz/acts/-1994789>
6. <https://lex.uz/acts/-1994789>
7. <https://www.agro.uz/imtiyozlar/>
8. <https://www.soliq.uz/page/investitsiya-muhiti-va-ozbekiston-soliq-siyosati>
9. <https://review.uz/uz/post/dunyo-mamlakatlarida-investorlar-uchun-taqdim-etilgan-soliq-imtiyozlari>

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

**№12/2 (109)
2023 й., декабрь**

Ўзбекча матн муҳаррири:

Русча матн муҳаррири:

Инглизча матн муҳаррири:

Мусахҳиҳ:

Техник муҳаррир:

Рўзметов Дилшод

Ҳасанов Шодлик

Мадаминов Руслан, Ламерс Жон

Ўрозбоев Абдулла

Шомуродов Журъат

“Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси” Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги Хоразм вилоят бошқармасида рўйхатдан ўтган. Гувоҳнома № 13-023

Теришга берилди: 06.12.2023
Босишга рухсат этилди: 15.12.2023.
Қоғоз бичими: 60x84 1/8. Адади 70.
Ҳажми 16,3 б.т. Буюртма: № 13-Т

Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими
220900, Хива, Марказ-1
Тел/факс: (0 362) 226-20-28
E-mail: mamun-axborotnoma@academy.uz
xma_axborotnomasi@mail.ru

(+998) 97-458-28-18